

BENDRINĖS LIETUVIŲ KALBOS VAIZDINIŲ KALBINIO STANDARTO PLOTE TYRIMAS: VIENOS KAUNO RAJONO GIMNAZIJOS ATVEJIS

Laura Geržotaitė

Geolingvistikos centras
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5,
LT-10308 Vilnius, Lietuva
El. p. lgerzotaite@gmail.com

1. Įvadas

Pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje gausėja perceptyviosios dialektologijos principais paremtų jaunųjų kalbos bendruomenės narių geolingvistinės kompetencijos tyrimų (Aliūkaitė 2009, 164–179; 2009a, 160–187; Aliūkaitė, Merkytė 2009, 259–274; Aliūkaitė, Merkytė–Švarcienė 2012, 155–177; Aliūkaitė, Mikulėnienė 2016, 89–120; 2016a, 17–33; Aliūkaitė, Mikulėnienė, Čepaitienė, Geržotaitė 2017; Geržotaitė 2016, 121–142; 2016a, 321–339; 2018, 76–101; Geržotaitė, Čepaitienė 2016, 84–100; Merkytė–Švarcienė 2016, 139–154 ir kt.). Tiriama geolingvistinė respondentų kompetencija yra apibrėžiama kaip žinios ir gebėjimai atpažinti kalbos variantiškumą ir jį susieti su tam tikrais geografiniais, socialiniais, kultūriniais arealais (Diercks 2002, 52–53; Aliūkaitė, Mikulėnienė 2016, 92). Kalbinę-geografinę, kartu ir kultūrinę-socialinę eilinio kalbos vartotojo (suvokėjo-vertintojo) nuovoką atskleidžia jo savimonėje susiformavęs varianto vaizdinys (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2016a, 17–33).

Naujumas ir aktualumas. Iki šiol atlikti gimnazijų aukštesniųjų klasių moksleivių kalbos variantų vaizdinių tyrimai daugiausia vykdyti tarminė raiška pasižymintiose vietovėse.

Šiuo požiūriu dar netirtas Kauno apylinkėse besiformuojančio kalbinio standarto plotas, išsiskiriantis bendrinei kalbai artimiausiu vietiniu kalbos variantu (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014, 41–44; 2014a, 259). Vietos jaunimo nuostatų dėl savosios ir kituose regionuose vartojamos kalbos analizė prielaidiškai leis prognozuoti tiriamojo kalbos kodo gyvybingumą ir tęstinumą (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014, 41–44).

Straipsnio objektas – Kauno rajono gimnazijos moksleivių bendrinės lietuvių kalbos vaizdiniai.

Tiriamieji yra vienos gimnazijos (17–18 metų) jaunuoliai (informaciją apie pateikėjus žr. 1 lentelėje).

Iš viso tiriamųjų	Iš viso moterų	Iš viso vyrų	Tarmę moka	Tarmės nemoka	Tarmiškai kalba	Tarmiškai nekalba	Tarminės kalbos dažnumas
65	35	30	5	59	4	58	
100,00 %	53,85 %	46,15 %	7,69 %	90,77 %	6,15 %	89,23 %	2,25

1 lentelė. **Tiriamųjų jaunuolių charakteristika**

Apklaustus moksleivius galima priskirti vienai amžiaus grupei. Tyrime remiamasi Penelopės Eckert požiūriu, kad amžiaus klasifikacijos pagrindas yra ne tiksli chronologija, o tarpiniai: tiriamieji pagal kalbinę, kultūrinę, socialinę patirtį ir paauglystės tapatumo tarpinį priskiriami tai pačiai kartai (Eckert 1997, 151–167; Aliūkaitė 2007, 145).

Empirinis tyrimo instrumentas – anoniminė sąmoningųjų nuostatų anketa *Tarminio kalbėjimo ir bendrinės kalbos vertinimas*, parengta 2014–2016 m. vykdyto projekto *Bendrinės kalbos vieta mentaliniame lietuvių kalbos žemėlapyje* metu (plačiau žr. Aliūkaitė, Mikulėnienė 2016, 97–99). Įvadinėje anketos dalyje fiksuojami sociodemografiniai tiriamųjų duomenys: lytis, amžius, kilmės ir gyvenamoji vieta, taip pat pateikiami klausimai, nustatyti dialekto kompetencijai ir vartojimo aktyvumui. Pagrindinėje dalyje įtvirtinamas perceptyviosios dialektologijos modelis – tarmės ir bendrinės kalbos lokalizavimas pieštiniuose žemėlapiuose, tarmiškai ir bendrine kalba kalbančio žmogaus asociatai ir kt.

Tyrimo medžiaga – vienoje Kauno rajono gimnazijoje surinktos 65 moksleivių anketos¹. Tai yra dalis medžiagos, kuri jau kelerius metus kaupiama Kauno apylinkėse (t. y. bendrinės kalbos standarto plote) pagal multimodalųjį tarmėtyros modelį vykdomą kompleksinį regioninio variantiškumo tyrimą (plačiau apie modelį žr. Mikulėnienė 2018). Visi duomenys bus aptarti vėlesnėse šio tyrimo sklaidos publikacijose.

Šio straipsnio tikslas – remiantis perceptyviosios dialektologijos principais, išanalizuoti ir apibendrinti vienos Kauno rajono gimnazijos tiriamųjų bendrinės lietuvių kalbos vaizdinius.

Išsikelti šie uždaviniai: 1) trumpai aptarti respondentų sociodemografinius (t. y. gyvenamosios vietos) ir kalbos kodų vartojimo aktyvumui skirtų įvadinės anketos dalies klausimų duomenis; 2) išnagrinėti žemėlapių, kuriuose reikėjo pažymėti, kur kalbama bendrine kalba, medžiagą²; 3) išanalizuoti bendrinės kalbos vartotojo asociatų duomenis; 4) išryškinti jaunuolių savimonėje susiformavusį bendrinės lietuvių kalbos vaizdinį.

Bendrinės kalbos pieštinių žemėlapių, asociatų klasifikavimo ir analizės principai. Į tyrimo anketoje pateiktą žemėlapią (an. *Draw-a-map*) užduotį, arba pirmąjį iš penkių

¹ Tyrimo metu užpildytos anketos saugomos Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Tarmių archyve. Straipsnyje, pateikiant tiriamųjų teikiamų duomenų pavyzdžius, vartojami tokie respondentų kodiniai trumpiniai: KnUK – Kauno rajono gimnazijos tiriamieji. M ir V raidėmis nurodyta tirtųjų lytis, skaičiai žymi anketų numerius.

² Šioje anketoje žemėlapiai teikti su nurodytomis savivaldybių ribomis ir dalimi jų centrų. Perceptyviojoje dialektologijoje taikant žemėlapių techniką (žr. Preston 1989; 1999, xxiii–xl; 1999a, 359–373) tiriamiesiems pateikiami ir tušti (Evans 2002, 76–83), ir, kad būtų lengviau orientuotis, su didžiausių administracinių teritorinių vienetų ribomis (žr. Long 1999, 178), nurodytais didmiesčiais (žr. Dailey-O’cain 1999, 228) žemėlapiai.

Denniso Prestono perceptivio tyrimo modelio komponentų, integruota ir ketvirtoji, arba variantų atpažinimo (an. *Dialect Identification*), užduotis (plačiau žr. Preston 1989; 1999, xxxiv–xxxv; 1999a, 359–373; Aliūkaitė, Mikulėnienė 2016, 97). Klasifikuojant ir analizuojant šiuose žemėlapiuose vizualizuotas tiriamųjų kalbines nuostatas remtasi Willio Dierckso (Diercks 2002, 51–70) įžvalgomis dėl kalbinės gimtinės³. Norint įvertinti moksleivių geolingvistinės kompetencijos (ne)tikslumą, atsižvelgta tiek į jau atliktų subjektyviojo, tiek į objektyviojo kalbos variantiškumo tyrimų rezultatus (plačiau žr. Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014a, 257–259; Aliūkaitė, Mikulėnienė, Čepaitienė, Geržotaitė 2017, 174–178, 221–225, 248–253; Geržotaitė, Mikulėnienė 2014, XIII žemėlapis ir komentaras).

Su žemėlapio užduotimi susijusi bendrinės kalbos asociatų užduoties medžiaga klasifikuota remiantis reikšminių žodžių technika (Garrett, Williams, Evans 2005, 37–54). Reikšminiai žodžiai parinkti atsižvelgiant ir į stereotipines (pvz., bendrinės kalbos vartosenos sritys), ir į bendrąsias (pvz., norminamasis ir kt. aspektai) bendrinės kalbos varianto apibrėžtis (plačiau apie šią techniką žr. Aliūkaitė, Mikulėnienė 2016a, 20–21; Aliūkaitė, Mikulėnienė, Čepaitienė, Geržotaitė 2017, 168–174). Reikšminių žodžių pagrindu išskirtos asociatų grupės apima pirmuosius moksleivių nurodytus bendrinės kalbos asociatus. Atliekant kokybinę išskirtų grupių analizę, t. y. norint rekonstruoti sociolingvistinį bendrinės kalbos atstovo portretą, remtasi visų asociatų (taigi ir keleriopų) duomenimis.

Dėl nedidelės medžiagos imties straipsnyje aptariami pirmieji tyrimo rezultatai yra prielaidinio pobūdžio. Turint omenyje iki šiol atliktų moksleivių nuostatų tyrimų, iš jų ypač vykdytų bendrinės kalbos standarto poveikio ir tolesnėse vietovėse, išvadas, tikėtina, kad gausesniais duomenimis papildyta analizė šias prielaidas leis patvirtinti.

2. Kalbos kodų (ne)vartojimas Kauno rajono jaunuolių požiūriu

Iš atsakymų į įvadinės anketos dalies klausimus matyti, kad didžiosios apklaustų jaunujų kalbos vartotojų dalies gyvenamoji vieta yra Kauno rajono teritorija (66,16 proc.): Akadėmijos miestelis, Ringaudū gyvenvietė, Noreikiškių kaimas ir kt. Keliose anketose nurodyta, kad gyvenama tiesiog Kauno rajone, tačiau tiksli gyvenamoji vietovė neparašyta. Likusioji respondentų dalis (32,31 proc.) teigė gyvenanti Kauno mieste.

Kalbinio kodo aktyvumo duomenų analizė rodo, kad beveik visi iš šių jaunuolių teigia nemokantys ir nekalbantys tarmiškai (žr. 1 lentelę). Tik vienas kitas moksleivis pažymėjo, kad moka tarmę, ir patikslino, kokią: 1) žemaičių, kuria bendrauja su žemaičių tarmės plote apie

³ Perceptiviosios dialektologijos tyrimuose kalbine gimtine (an. *Linguistic Homeland*) yra vadinama individo kalbinė aplinka ir yra siejama su tos aplinkos kalbiniais ir erdviniais atstumais (Diercks 2002, 51; Geržotaitė, Čepaitienė 2016, 84).

Tėlšius, Keimę gyvenančiais artimaisiais; 2) aukštaičių, kuria kalba namuose su šeima. Žemaičių tarmę nurodė mokantys keturi jaunuoliai (6,15 proc.), aukštaičių – vienas (1,54 proc.). Šiuos rezultatus patvirtina apskaičiuotas itin žemas gimnazistų tarminio kalbėjimo dažnis – 2,25 (iš 7).

Taigi tiriamieji, galima teigti, atsiriboja nuo tarminio kodo. Savo kalbinę raišką jie, matyt, asocijuoja su bendrinei kalbai artimu variantu (plg. „kalbu bendrine kalba“ (KnUK_M27)).

3. Bendrinės lietuvių kalbos vaizdiniai piešiniuose žemėlapiuose

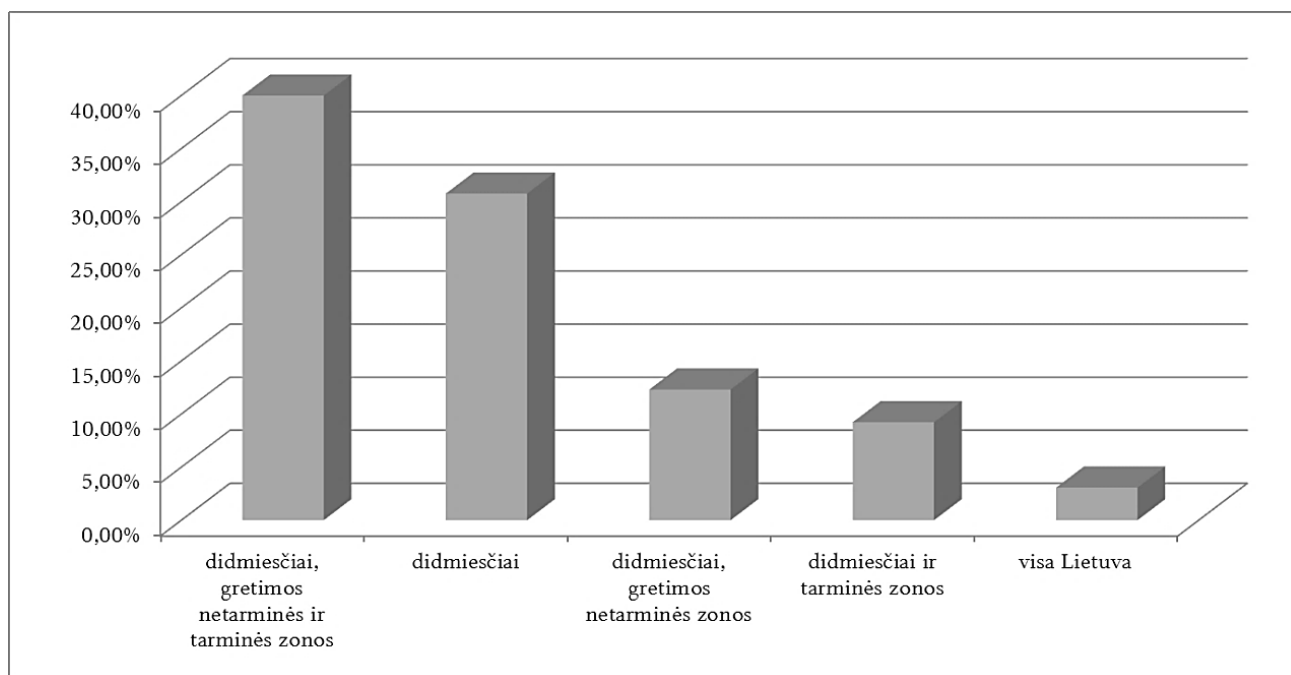
Iš žemėlapių užduoties duomenų matyti, kad, jaunųjų kalbos bendruomenės narių vertinimu, bendrinė kalba, tiksliau, jų savimonėje susiformavęs bendrinės kalbos vaizdinys, yra lokalizuojamas variantas. Kitaip tariant, jis yra siejamas su tam tikromis vietovėmis⁴.

Bendrinė kalba tiriamiesiems tampa atskaitos tašku pirmiausia vertinant tarminius kodus (plg. piešinio tarmių žemėlapių komentarą: „suvalkiečių tarmė (artima bendrinei), žemaičių tarmė (tolima bendrinei kalbai, bet įdomi, graži) <...>“ (KnUK_M20)). Aptarti jaunųjų tyrimo dalyvių kalbos kodo vartosenos polinkiai rodo, kad ne mažiau svarbus yra kalbinės gimtinės, kaip šios kalbinės raiškos prototipo, veiksnys žemėlapiuose atskiriant bendrinės kalbos arealus.

Kaūno zona, arba respondentų kalbinė gimtinė, su bendrine kalba asocijuojama beveik visuose žemėlapiuose (92,31 proc.)⁵. Vis dėlto ji, kaip vienintelė bendrinės kalbos zona, žemėlapiuose jaunuolių žymima labai retai (9,23 proc.). Dažniausiai kalbinė gimtinė yra didesnio su šia kalbine raiška jų siejamo arealo dalis (žr. 1 pav.).

⁴ Trys jaunuoliai (4,62 proc.) žemėlapių užduotį anketoje praleido.

⁵ Įvairaus raiškumo tarminėse zonose atliktas geolingvistikos tyrimas parodė, kad labiausiai bendrinę kalbą su kalbine gimtine buvo linke sieti Vilkaviškio, arba bendrinės kalbos standarto poveikio zonos, tiriamieji (Aliūkaitė, Mikulėnienė, Čepaitienė, Geržotaitė 2017, 236).

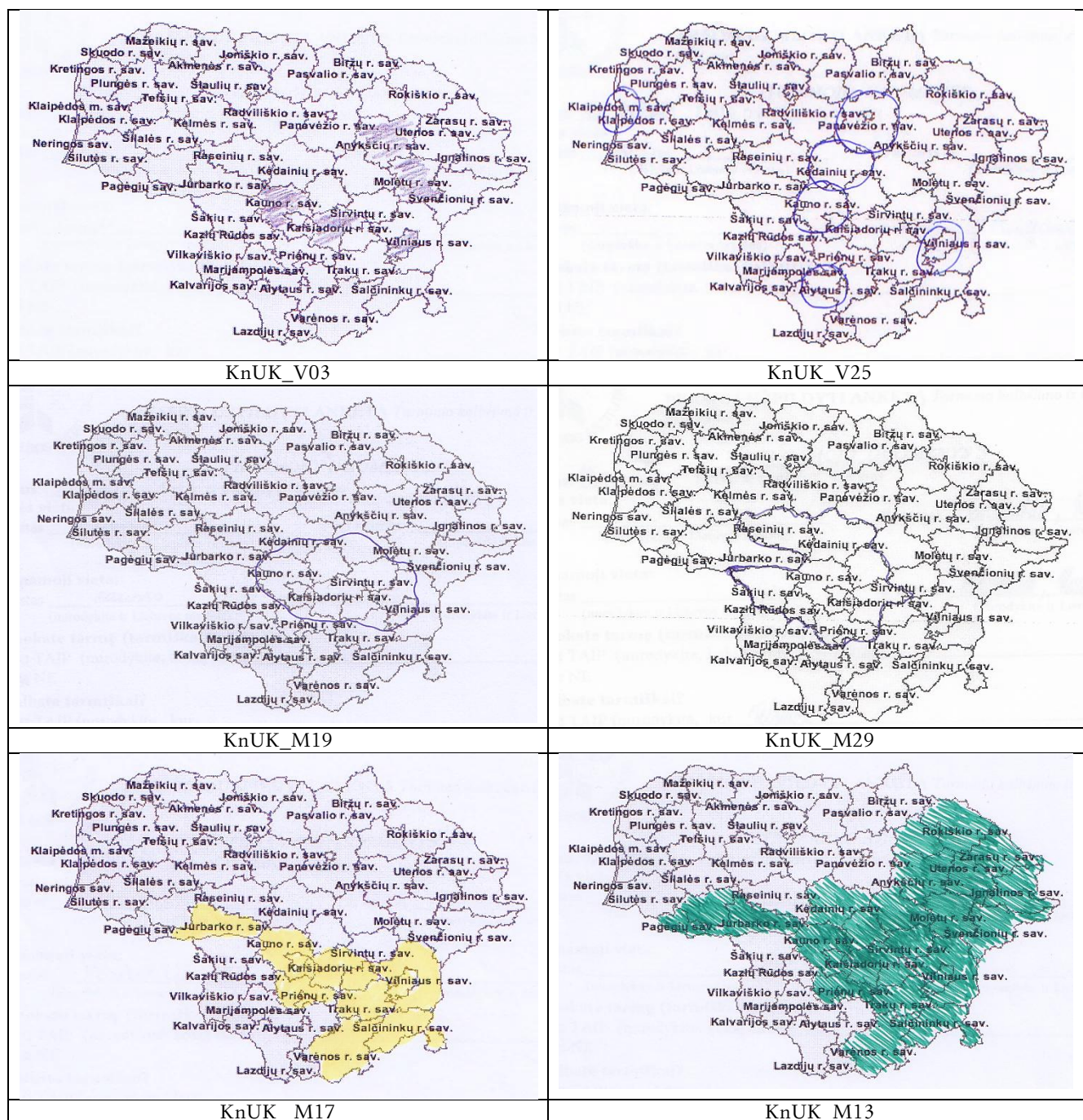
1 pav. Bendrinės kalbos arealų vaizdiniai

Bendrinė kalba, jaunųjų kalbos bendruomenės narių manymu, daugiausia tapatinama su Kaunu, rečiau Vilniumi (70,77 proc.) ir aplinkiniais arealais (žr. 1 pav.). Tokie žymėjimai, manytina, atskleidžia aukštą respondentų gyvenamosios vietos – miesto (t. y. Kauno), šalia kurio ar kuriame gyvenama, savivertę.

Plačiau aptartinos penkios iš moksleivių žymėjimų žemėlapiuose išryškėjusios bendrinės kalbos arealų grupės.

3.1. Bendrinės kalbos vaizdinys – didmiesčiai, gretimos netarminės ir tarminės zonos⁶. Daugiau nei trečdalyje visų straipsnyje nagrinėjamų moksleivių žemėlapių (40 proc.) su bendrine kalba siejami didmiesčiai (pvz., Kaūnas, taip pat Vilnius), gretimos netarminės (pvz., Kėdāiniai, Jonavā) ir viena kita tarminė raiška pasižyminčios zonos (pvz., Anvkščiai, Panevėžys) (žr. 1 pav.). Kitaip tariant, moksleiviai atskiria arealus, kuriuose jie kalba „<...> konkrečios tarmės neturėdami <...>“ (KnUK_M14, pieštinio tarmių žemėlapių komentaras) (žr. 2 pav.).

⁶ Apie didmiesčius išsidėsčiusių netarminių ir tarminių zonų skirtis grindžiama ankstesnio įvairios kalbinės aplinkos gimnazistų geolingvistinės kompetencijos tyrimo išvadomis (Aliūkaitė, Mikulėnienė, Čepaitienė, Geržotaitė 2017, 161, 250). Remiantis jomis, gretimomis netarminėmis laikomos vietovės, kurios pirmosios žemėlapių užduoties žemėlapiuose (jie rodo tiriamųjų tarminių kodų vaizdinius) jaunuolių priskirtos prie tarminių požiūriu blankių (t. y. žymėjimais sudarančių ne daugiau nei 10 proc.), o antrosios žemėlapių užduoties žemėlapiuose (jie atskleidžia bendrinės kalbos lokalizavimo tendencijas) – artimų bendrinei kalbai zonų, pvz., Kėdāiniai, Jonavā, Kaišiadōrys ir kt.

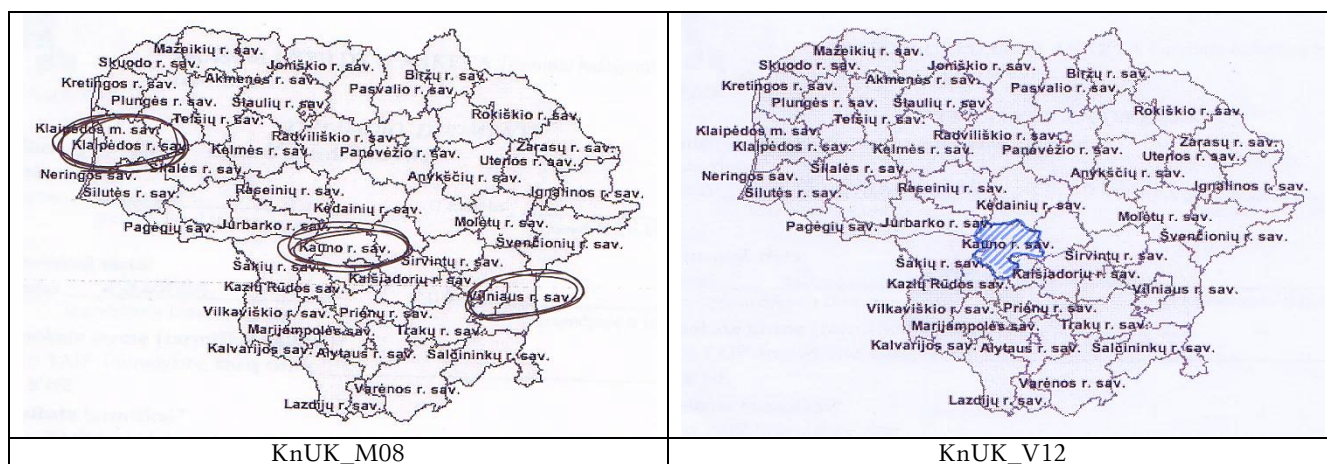
2 pav. Bendrinės kalbos vaizdinys – didmiesčiai, gretimos netarminės ir tarminės zonos

Vienuose ši bendrinės kalbos vaizdinį atskleidžiančiuose žemėlapiuose (jie sudaro 16,9 proc. visų šios grupės žemėlapių), kaip matyti iš 2 paveikslo, respondentai išskiria ryškesnes bendrinės kalbos zonas (žr. KnUK_V03, KnUK_V25 žemėl. 2 pav.). Kituose žemėlapiuose (18,5 proc.) suvokimo izoglosėmis atskiriami mažesni ar didesni, bet daugeliu atveju panašūs centrinės Lietuvos arealai (žr. KnUK_M19, KnUK_M29 žemėl. 2 pav.)⁷. Rytinė ir pietrytinė lietuvių kalbos ploto

⁷ Dėl termino *suvokimo izoglosės* (an. *Perceptual Isoglosses*) (žr. Preston 1999a, 361; Aliūkaitė 2009, 165).

dalys (3,1 proc.) su bendrine kalba siejamos rečiau (žr. KnUK_M13, KnUK_M17 žemėl. 2 pav.). Pietvakarinė Lietuvos dalis su bendrine kalba asocijuota tik viename žemėlapyje.

3.2. Bendrinės kalbos vaizdinys – didmiesčiai. Trečdalyje (30,77 proc.) visų bendrinės kalbos lokalizacijai skirtų žemėlapių pažymėta, kad bendrinė kalba vartojama didmiesčiuose – Kaune, Vilniuje ir Klaipėdoje, kurie, vieno iš jaunuolių apgailestavimu, „<...> išsižada gražios tarmiškos kalbos“ (KnUK_M35, pieštinio tarmių žemėlapių komentaras) (žr. 3 pav.).

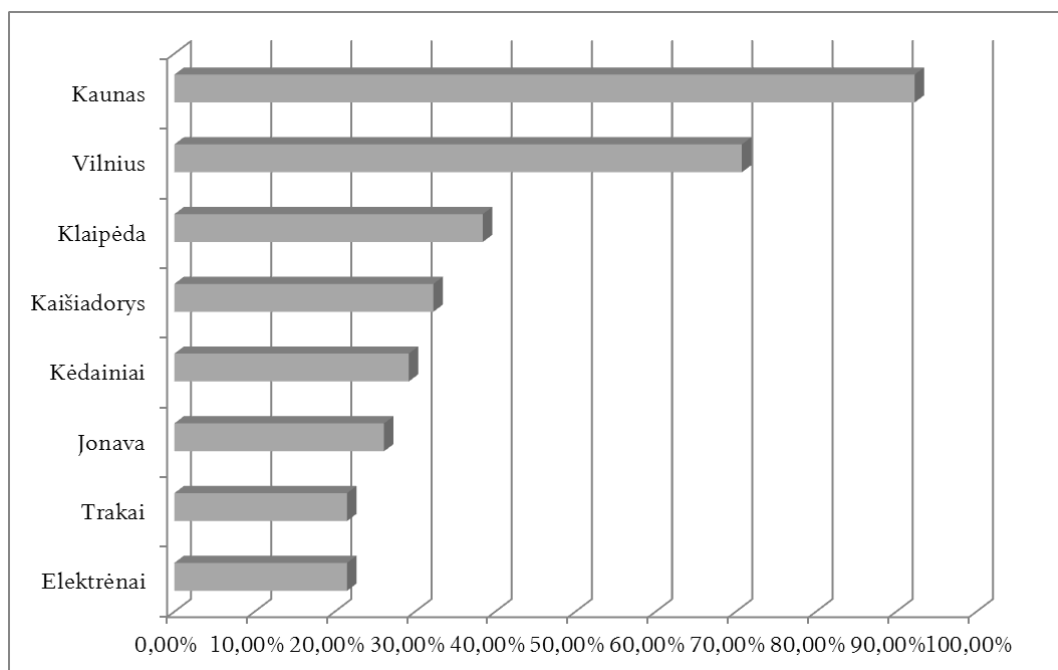

3 pav. Bendrinės kalbos vaizdinys – didmiesčiai

Kaūnas nurodytas visuose šiai bendrinės kalbos vaizdinių grupei priskirtuose žemėlapiuose. Vilnius ir Klaipėda juose išskirti rečiau (žymėjimai sudaro 55 ir 45 proc.).

Pažymėtina, kad didieji miestai, kaip bendrinės kalbos kodo vietovės, dažniausiai nurodyti visuose gimnazistų žemėlapiuose. Susisteminius duomenis matyti, kad didžiausia jaunuolių žymėjimų dalis tenka Kaūnui (92,31 proc.), mažesnė Vilniui (70,77 proc.) ir mažiausia – Klaipėdai (38,46) (žr. 4 pav.)⁸.

⁸ Iki šiol atlikti percepcijų tyrimai rodo, kad ne Kaūnas, o Vilnius pirmiausia išryškėjo jaunųjų respondentų bendrinės kalbos vaizdiniuose (Aliūkaitė 2013a, 238; Aliūkaitė, Merkytė-Švarcienė 2012, 169; Aliūkaitė, Mikulėnienė, Čepaitienė, Geržotaitė 2017, 261, 265).

4 pav. **Prototipiškiausios bendrinės kalbos zonos**

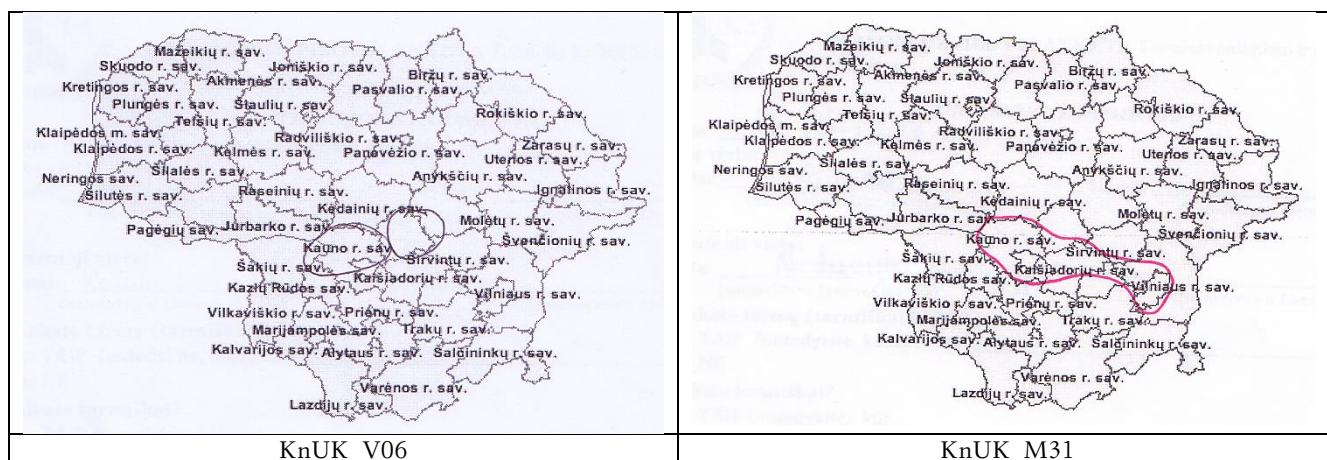
Tyrimais nustatyta, kad kalbinio kodo patrauklumą lemia kalbinės giminės ir atitikties standartui (taisyklingumo) veiksniai (Aliūkaitė 2007, 152). Varianto taisyklingumas taip pat yra siejamas su jo socialine, kultūrine konotacija (Dailey-O’Cain 1999, 227–242; Aliūkaitė, Merkytė 2009, 265).

Tikėtina, kad Kaūno, kaip bendrinės kalbos kodo zonos, žymėjimų dažnumą galėjo lemti numanoma autostereotipinė tiriamųjų nuostata, kad čia kalbama taisyklingiausiai, taigi bendrine kalba. Kaūno miesto lietuviškumas, kaip rodo sociolingvistų tyrimai, yra neginčijamas (Vilkiėnė 2010, 27–68; Dabašinskienė, Garuckaitė 2010: 231–249; Ramonienė 2011, 1–15). Taigi šiuo atveju, matyt, yra svarbus kalbinės giminės veiksnys savąją raišką laikyti taisyklingesnę, ypač tuomet, kai tiriamieji jaučiasi kalbiškai saugūs ir jų kalbinis kodas laikomas prestižiniu.

Likusieji miestai – Vilnius, Klaipėda – kalbiniu požiūriu jau yra kitokie, labiau išsiskiriantys savo daugiatautiškumu ir ryškesne daugiakalbyste (Gudavičienė 2010, 207–229; Nevinskaitė 2010, 251–267; Ramonienė 2011, 3 ir kt.). Manytina, kad Vılniaus susiejimą su bendrine kalba daugiausia lėmė sostinės, kaip politinio, ekonominio ir kultūrinio centro, veiksnys (Aliūkaitė 2011, 218; Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014a, 258; Aliūkaitė, Mikulėnienė, Čepaitienė, Geržotaitė 2017, 250–251; Vaicekauskienė 2014, 1–31). Rečiausiai iš didmiesčių visuose straipsnyje analizuojamuose mokslėivių žemėlapiuose nurodyta Klaipėda su bendrine kalba galimai asocijuota tik dėl didmiesčio (savi)vertės.

3.3. Bendrinės kalbos vaizdiny – didmiesčiai, gretimos netarminės zonos. Perpus mažiau (palyginus didmiesčių su bendrinės kalbos kodu susiejimo atvejus) esama tokių

žemėlapių (12,31 proc.), kuriuose bendrinė kalba gimnazistų lokalizuota tik apie didmiesčius ir gretimas netarmines zonas (žr. 5 pav.).

5 pav. **Bendrinės kalbos vaizdinys – didmiesčiai, gretimos netarminės zonos**

Pažymėtina, kad nagrinėjamosios netarminės zonos yra apie Kauną, taip pat Vilnių išsidėsčiusios Vidurio Lietuvos vietovės – Kėdainiai, Kaišiadorys, Jonavà, Elektrėnai ir kitos (žr. 5 pav.). Jų įtraukimą, matyt, lėmė santykis su didmiesčio, pirmiausia kalbinės gimtinės, t. y. Kauno, kodu. Dėl geografinės padėties (t. y. išsidėstymo didmiesčio poveikio teritorijoje) šiose vietovėse vartojamas kalbinis kodas moksleivių gali būti tapatinamas su gimtojo ar kito didmiesčio variantu (Aliūkaitė, Merkytė-Švarcienė 2012, 170).

Blankų ar visai nesamą šių vietovių tarmiškumą patvirtina ne tik subjektyvųjų (paprastojo kalbos vartotojo) požiūrį atskleidžiantys perceptyviosios dialektologijos tyrimų rezultatai (Aliūkaitė, Mikulėnienė, Čepaitienė, Geržotaitė 2017 ir kt.), bet ir objektyvia kalbos variantiškumo perspektyva grįstos geolingvistikos tyrimų išvados (Mikulėnienė, Meiliūnaitė 2014; Geržotaitė, Mikulėnienė 2014, XIII žemėlapis ir komentaras; Mikulėnienė, Meiliūnaitė 2017, 169–196). Be to, šiame plote fiksuojami dar ir vietiniai kitų kalbų, pvz., lenkų, variantai (Geržotaitė 2012, 156–174; Geržotaitė, Meiliūnaitė 2014, XIV žemėlapis ir komentaras; Rutkovska 2014, 216–227; Mikulėnienė 2018a, 11–25).

3.4. Bendrinės kalbos vaizdinys – didmiesčiai ir tarminės zonos. Panaši apklaustų respondentų dalis, kuri bendrinei kalbai rezervavo didmiesčius ir gretimas netarmines vietas, šį kalbos variantą susiejo su didmiesčiais ir stipriai tarmiškai žymėtomis zonomis: Krėtinga, Ūtena, Pānevėžiu, Pāsvaliu (9,23 proc.).

Kai kurios iš moksleivių nurodytų vietovių, pavyzdžiui, Ūtenà, su bendrine kalba galėjo būti tapatinamos dėl miesto tapatybės. Naujaisi geolingvistų tyrimai rodo, kad rytų aukštaičių uteniškių patarmės pagrindu besiformuojantis rytinių rytų aukštaičių regiolektas su centru ties Ūtena

laikytinas vienu iš bendrinei kalbai artimiausių naujųjų kalbinių darinių rytų aukštaičių areale (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014, 261). Kitų vietovių susiejimo su šia kalbine raiška atvejai, matyt, aiškintini geolingvistinės jaunuolių kompetencijos stoka arba gali būti vertinami kaip atsitiktiniai.

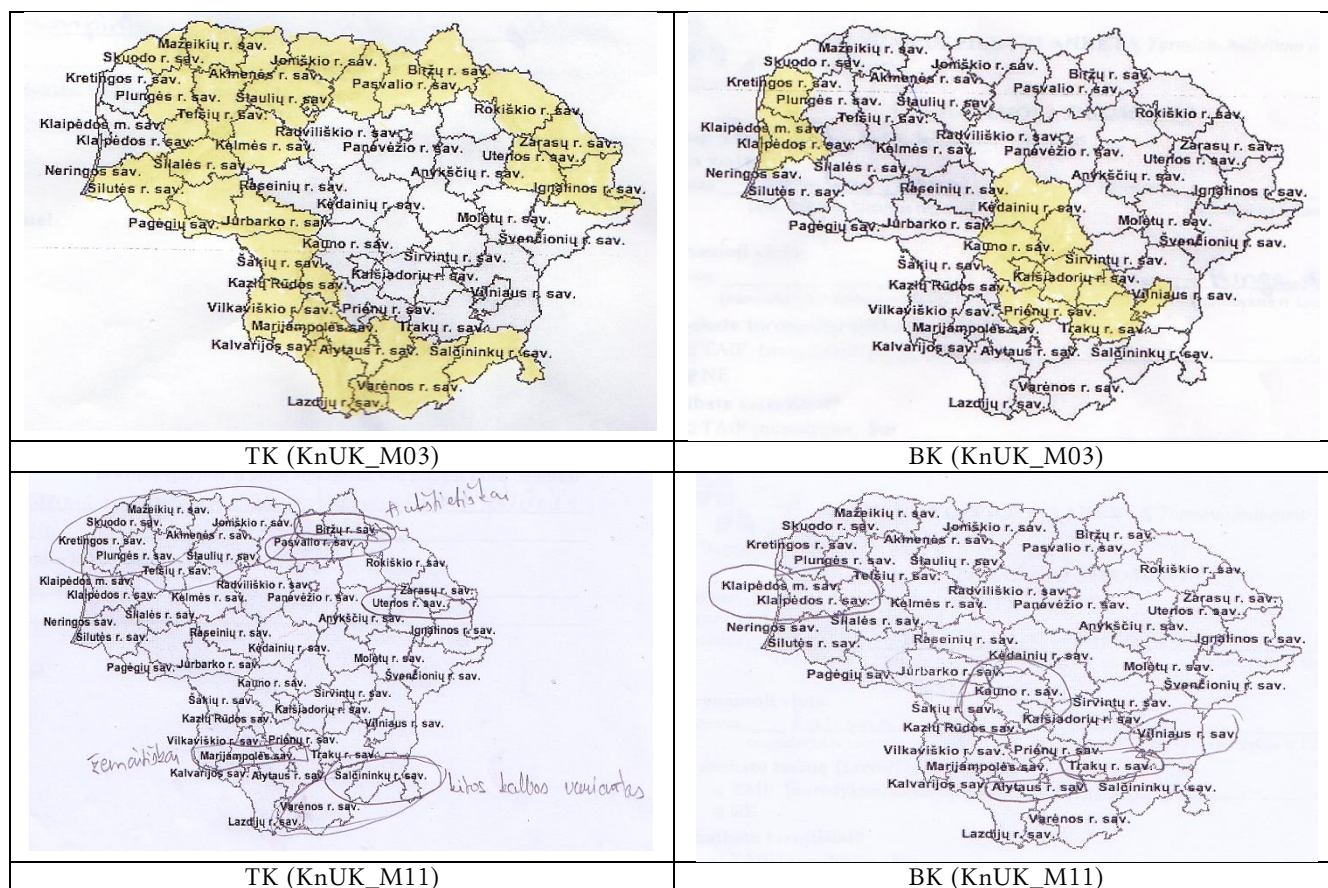
3.5. Bendrinės kalbos vaizdinys – visa Lietuva. Bene objektyviausių tiriamųjų nuostatą dėl bendrinės kalbos rodančių žemėlapių, kai juose žymima, kad šis kodas vartojamas visoje Lietuvoje, yra vos keletas (t. y. 2, arba 3,08 proc.)⁹. Viename iš jų išskirtas ryškesnis bendrinės kalbos plotas – Kaūnas, Vėlnius ir gretimos netarminės zonos (Kėdėainiai, Jonavė, Kaišiadėrys). Šio žemėlapio komentaru – „kalbama visoje Lietuvoje, taėiau skiriasi buityje vartojama kalba“ (KnUK_M20) – nurodoma, kad vienokia yra buitinė, kitokia, matyt, – viešoji kalba, kuri nebūtinai yra norminė, taėiau atliekanti bendrinės kalbos funkcijas.

Apibendrinus visus straipsnyje nagrinėjamus bendrinės kalbos lokalizacijos polinkiams skirtus jaunuolių sužymėtus žemėlapius, matyti, kad su bendrine kalba šie moksleiviai daugiausia linksta sieti Vidurio Lietuvos arealą, kuris beveik sutampa su XXI a. antrajame dešimtmetyje išskirtu kalbinio standarto plotu (žr. Geržotaitė, Mikulėnienė 2014, XIII žemėlapį ir komentarą). Tiksliau būtų sakyti, kad bendrinė kalba, jų požiūriu, vartojama kalbinio standarto plote ir jo poveikio zonose.

Kaip minėta, Vėlniaus itraukima į bendrinės kalbos plotą galėjo lemti sostinės veiksnys. Tikėtina, kad ši zona jaunuolių žymima siekiant sukurti ir palankesnę kalbinės gimtinės įvaizdį ar jį sustiprinti. Tokias išvalgas skatina atliktas sociolingvistinis Vėlniaus gyventojų metalingvistinių komentarų tyrimas, atskleidęs prieštarinę šių respondentų savimonėje susiformavusį Kaūno kalbos vaizdinį (Vaicekauskienė, Čičirkaitė 2011, 66–67). Tyrimai rodo, kad sostinės kalbos, kaip tam tikros kalbinės raiškos idealo, vaizdinys tarp eilinių kalbos vartotojų yra įsitvirtinęs (Vaicekauskienė 2014, 1–31; Vaicekauskienė, Čičirkaitė 2011, 55–74; Aliūkaitė 2013, 238–240; Aliūkaitė, Merkytė-Švarcienė 2012, 155–177; Aliūkaitė, Mikulėnienė, Čepaitienė, Geržotaitė 2017, 248–251).

Svarbu pridurti tai, kad šiame darbe nagrinėjamuose moksleivių žemėlapiuose bendrinei kalbai skirti plotai beveik nepersidengia su tarminiu požiūriu žymėtaisiais (žr. KnUK_M03 žemėl. 6 pav.) ar ir kitakalbiais arealais (žr. KnUK_M11 žemėl. 6 pav.).

⁹ Panašūs rezultatai gauti ankstesniu tyrimu susisteminus ta paėia metodika iš dešimties Lietuvos miestų surinktus anketinius moksleivių duomenis (Aliūkaitė, Mikulėnienė, Čepaitienė, Geržotaitė 2017, 225, 235).

6 pav. Abiejų žemėlapių užduočių (tarmės ir bendrinės kalbos lokalizacijos) žymėjimo pavyzdžiai (TK – tartinės, BK – bendrinės kalbos zonos)

Toks respondentų žymėjimų nuoseklumas gali būti siejamas su tikromis jaunuolių nuostatomis, nes kalbinės gimtinės ir apylinkių kodas prilyginamas bendrinei kalbai.

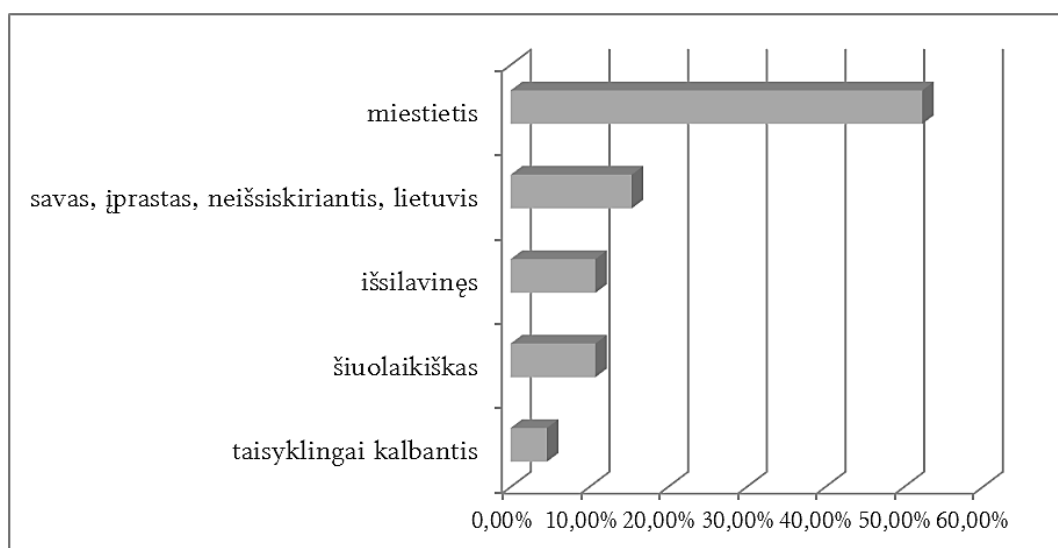
4. Bendrinės kalbos atstovo portretas asociatų duomenimis

Bendrinės kalbos asociatų analizė rodo, kad apklausti gimnazistai išlieka nuoseklūs ne tik nurodydami savo kalbinį kodą ir bendrinę kalbą lokalizuodami žemėlapiuose, bet ir vardydami šio kalbos varianto atstovo asociatus.

Ankstesniu įvairių miestų jaunuolių nuostatų tyrimu nustatyta, kad daugiausia su bendrine kalba siejama išsilavinusio asmens (šie vardijimai sudaro 30,53 proc.), taip pat miestiečio (21,63 proc.) raiška (žr. Aliūkaitė, Mikulėnienė 2016a, 17–33; Aliūkaitė, Mikulėnienė, Čepaitienė, Geržotaitė 2017, 174–176, 222)¹⁰.

Kauno rajono gimnazistų požiūriu, miestiečio tapatybės dėmuo tampa svarbiausiu bendrinės kalbos atstovo sociolingvistinio portreto bruožu. Jis įtrauktas į daugiau kaip pusės (52,31 proc.) visų šių tiriamųjų bendrinės lietuvių kalbos vaizdinį (žr. 7 pav.).

¹⁰ Kad su bendrinės kalbos vartoseną siejamas išsilavinęs asmuo, patvirtina ir ankstesni sociolingvistų tyrimai (Vaicekauskienė, Sausverdė 2013, 21).

7 pav. Bendrinės kalbos atstovo sociolingvistinio portreto bruožai

Su vieta bendrinės kalbos atstovą siejantys respondentai paprastai mini miestą, didmiestį ar net konkretų miestą, pavyzdžiui: [*bendrine kalba kalbantis žmogus*] asocijuojasi su dideliais Lietuvos miestais (KnUK_M02), su didžiųjų miestų gyventojais (KnUK_M08), su miestu (KnUK_M11), didieji miestai (KnUK_M32), su didmiesčiais (KnUK_V19), su Kaunu, Vilniumi (KnUK_V23). Miesto vaizdiniui taip pat priskiriamai miestiečio, konkretaus miesto gyventojo asociatai, pavyzdžiui: su mieste gyvenančiais žmonėmis (KnUK_M09), miesto žmogus (KnUK_M21), asocijuojasi su žmonėmis iš miesto (Rn_M26), miestietis (KnUK_V10), su kauniečiu (KnUK_M23), su kauniečiais ir vilniečiais (KnUK_V14). Ši požymį įtraukdami į bendrinės kalbos vaizdinį moksleiviai bendrinės kalbos kodą susieja ne tik su miestais, didmiesčiais, bet kartu ir su savo pačių kalbine gimtine.

Respondentų bendrinės lietuvių kalbos kodo vaizdiniuose išryškėjo ir kitokių požymių. Vienas iš jų yra neutralusis bendrine kalba kalbančio asmens asocijavimas su savu, įprastu, neišsiskiriančiu asmeniu, lietuviu (šie žymėjimai sudaro 15,38 proc.), pavyzdžiui: *savas žmogus, gerai suprantamas* (KnUK_M05), *su įprastu žmogumi* (KnUK_M34), *su niekuom, tiesiog taip ir pridera* (KnUK_V16), *niekuo, paprastu žmogumi* (KnUK_V20). Aptariamoji asociatų grupė papildoma pirmą ir, matyt, rodo, kad šiuo kodu kalbantis žmogus jaunuoliams yra niekuo neišsiskiriantis, eilinis didmiesčio žmogus (plg. *su miesto paprastu žmogumi* (KnUK_M22)). Ši teiginį iliustruoja vienas kitas kelis asociatus apimantis atvejis – *su miestu*¹, *su įprastu žmogaus bendravimu*² (KnUK_M12), *su miesto*¹, *paprastu*² *žmogumi* (KnUK_M22), *žmogus dažniausiai gyvenantis mieste*¹, *neturintis daug tradicijų*² (KnUK_V02).

Anketavimo metu išgirsti moksleivių samprotavimai dėl bendrinės kalbos, kaip bendros kalbos, patvirtina Jameso Milroy'aus mintį, kad eiliniai kalbos vartotojai bendrinę kalbą dažnai

sutapatina su tautine kalba (Milroy 2001, 539). Neutralieji apibendrinamojo pobūdžio asociatai leidžia manyti, kad bendrinė kalba moksleiviams yra ne tik tautinės kalbos, bet ir šiuo metu jų vartojamo kalbinio kodo atitikmuo, pavyzdžiui: *normalia, lietuvių kalba kalbantis lietuvis* (KnUK_M16), *su įprastu lietuviu* (KnUK_M33), *kad yra lietuvis* (KnUK_V05).

Dar vienas su bendrine kalba jaunųjų respondentų siejamų asociatų – išsilavinimas – nurodomas rečiau (10,77 proc.), pavyzdžiui: *su išsilavinusiu* (KnUK_M03), *išprusęs, išsilavinęs* (KnUK_M10), *išsilavinusiu, inteligentu žmogumi* (KnUK_M13), *asocijuojasi į labiau išprususį žmogų* (KnUK_M01). Pridurtina, kad šis asociatas jaunuolių bendrinės kalbos vaizdiniuose gana dažnai nurodytas kaip antrasis po didmiesčių, pavyzdžiui, *su miestu*¹, *išsilavinimu*² (KnUK_M11, KnUK_M27), *miestas*¹, *protingas žmogus*² (KnUK_V09), *asocijuojasi su miestais*¹, *išsilavinimu*², *aukštuoju*³ (KnUK_V12), *gyvena didesniuose miestuose*¹, *išsilavinęs žmogus*² (KnUK_V18), *su didmiesčiais*¹, *išsilavinimu*², *bendru išprusimu*³ (KnUK_V22). Sudėjus tiek pirmuoju, tiek antruoju asociatais nurodyto išsilavinimo atvejus, matyti, kad šis bruožas jaunuolių bendrinės kalbos atstovo vaizdinyje tampa dažnesnis (šiuo atveju pavartojimai sudaro 20 proc.) už neutralųjį.

Šiuolaikiškumo dėmuo dažnumu (10,77 proc.) nesiskiria nuo išsilavinimo, kai pastarasis yra nurodytas kaip pirmasis asociatas (žr. 7 pav.). Jis apima modernumą, naujoves ir jaunąją kartą, pavyzdžiui: *su šiuolaikiškumu* (KnUK_M15), *moderniu pasauliu* (KnUK_M18), *su pasauliu, inovacijomis* (KnUK_M19), *vidutinio amžiaus arba jaunas* (KnUK_V07).

Kiti požymiai į bendrinės kalbos vaizdinį įtraukti retai arba visai yra iš jo eliminuoti. Tik keletas jaunuolių bendrinės kalbos atstovą siejo *su gražesniu tarimu* (KnUK_M07), su žmogumi, kuris *kalba neturintis jokio akcento* (KnUK_V15). Dar vienu atveju kalbos požymis nurodytas kaip antrasis asociatas: *drabužiai*¹, *žodžių tarimas*² (KnUK_M17). Su bendrine kalba asocijuojamas taisyklingumas, kuris, kaip lydimasis bendrinės kalbos atstovo požymis, nurodytas ankstesniuose tyrimuose (Aliūkaitė, Mikulėnienė, Čepaitienė, Geržotaitė 2017, 176, 222), šiems moksleiviams neegzistuoja.

5. Apibendrinimas

Perceptyviosios dialektologijos principais sudarytos anketos pagrindu vienoje iš kalbinio standarto plote esančių gimnazijų surinkti ir išnagrinėti jaunuolių sąmoningųjų nuostatų duomenys išryškina pakankamai aiškius moksleivių savimonėje susiformavusių bendrinės lietuvių kalbos vaizdinių polinkius.

Teigdami, kad nemoka ir nekalba tarmiškai, tiriamieji atsiriboja nuo tarminio kodo. Savo kalbinę raišką jie linksta asocijuoti su bendrinei kalbai artimu kodu. Toks požiūris galimai yra susijęs su moksleivių kalbiniu saugumu kalbinės gimtinės (kartu ir kalbinio standarto) zonoje.

Pieštiniai (mentaliniai) žemėlapiai atskleidžia, kad su bendrine kalba šie kalbos vartotojai ir vertintojai dažniausiai sieja didesnę ar mažesnę Vidurio Lietuvos arealą, į kurį įeina didmiesčiai (Kaūnas, Vilnius), gretimos netarminės (Jonavà, Kaišiadórys) ir viena kita tarminė zona. Jis beveik sutampa su XXI a. antrajame dešimtmetyje išskirtu kalbinio standarto plotu. Vilniaus įtraukimą į šį vaizdinį, matyt, lėmė sostinės, kaip socialinės, kultūrinės, urbanistinės traukos centro, statusas. Tikėtina, kad įvairiais tyrimais išryškėjusios teigiamos šio didmiesčio konotacijos leidžia sustiprinti jaunuolių kalbinės gimtinės ir apylinkių, taigi ir jose vartojamo kodo, vertę.

Gimnazistų požiūriu, bendrine kalba kalbantis asmuo pirmiausia yra miesto atstovas, rečiau – išsilavinęs žmogus. Tokias jų nuostatas galėjo lemti miesto, kartu ir kalbinės gimtinės lokacija. Bendrinės kalbos atstovo siejimas su savu, neišsiskiriančiu asmeniu arba lietuviu, matyt, aiškintinas tuo, kad bendrinė kalba šiems moksleiviams yra ne tik tautinės kalbos, bet ir šiuo metu jų vartojamo kalbinio kodo atitikmuo. Kalbos taisyklingumas iš jaunuolių bendrinės kalbos vaizdinių eliminuotas.

Apklaustų jaunosios kartos atstovų nuostatų nuoseklumas leidžia daryti prielaidą apie varianto, vartojamo su bendrine kalba susietame plote, funkcionavimą, gyvybingumą ir tęstinumą.

Literatūra

Aliūkaitė, Daiva 2007, *Tarminis kalbėjimas ir bendrinė kalba: objektyviųjų ir subjektyviųjų skirtumų kultūrinė vertė*. Daktaro disertacija. Rankraštis, Vilnius: Vilniaus universitetas.

Aliūkaitė, Daiva 2009, Perceptyviniai dialektų tyrimai: mentalinis žemėlapis, *Respectus Philologicus* 15 (20), 164–179.

Aliūkaitė, Daiva 2009a, Bendrinės kalbos vaizdiniai: *kvazistandarto* problema, *Respectus Philologicus* 16 (21)A, 160–187.

Aliūkaitė, Daiva 2011, Jaunųjų žemaičių raiškos idealai: sąmoningosios nuostatos, *Respectus Philologicus* 20 (25)A, 209–220.

Aliūkaitė, Daiva 2013a, Kalbos variantiškumas paauglių akimis: lyties kintamasis, *Acta Linguistica Lithuanica* 69, 219–268.

Aliūkaitė, Daiva, Erika Merkytė 2009, Sociolingvistinis tarminių kodų taisyklingumo tyrimas, *Kalbos kultūra* 82, 259–274.

Aliūkaitė, Daiva, Erika Merkytė-Švarcienė 2012, Bendrinės kalbos regionai jaunųjų lietuvių kalbos bendruomenės narių požiūriu: kompetencija ir vaizdiniai, *Kalbos kultūra* 85, 155–177.

Aliūkaitė, Daiva, Danguolė Mikulėnienė 2014, Geolingvistika: ideologija, teorija ir metodai. Pagrindinės sąvokos, *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas*

(*žemėlapiai ir jų komentarai*) (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė), Vilnius: Briedis, 29–47.

Aliūkaitė, Daiva, Danguolė Mikulėnienė 2014a, Geolektų ir regioninių dialektų formavimosi ypatumai Lietuvoje, *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė), Vilnius: Briedis, 257–262.

Aliūkaitė, Daiva, Danguolė Mikulėnienė 2016, Perceptyviosios dialektologijos instrumentai ir tyrimų kryptys: variantų arealai mentaliniuose žemėlapiuose (Biržų atvejis), *Acta Linguistica Lithuanica* LXXIV, 89–120.

Aliūkaitė, Daiva, Danguolė Mikulėnienė 2016a, Lietuvos gimnazistų požiūris: išsilavinimas Lietuvos gimnazistų vaizdiniuose, *Verbum* 7, 17–33, prieiga internetu: <http://www.zurnalai.vu.lt/verbum/article/view/10283> (žiūrėta 2019 06 10).

Aliūkaitė, Daiva, Danguolė Mikulėnienė, Agnė Čepaitienė, Laura Geržotaitė 2017, *Kalbos variantiškas ir jo vertinimas perceptyviosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Dabašinskienė, Ineta, Raminta Garuckaitė 2010, Kalbinis Kauno praeities ir dabarties savitumas, *Miestai ir kalbos* (moksl. red. Meilutė Ramonienė), Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 231–249.

Dailey-O’Cain, Jennifer 1999, The Perception of Post-Unification German Regional Speech, *Handbook of Perceptual Dialectology* 1. Ed. Dennis Preston, Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 227–242.

Diercks, Willy 2002, Mental maps. Linguistic-Geographic Concepts, *Handbook of Perceptual Dialectology* 2. Ed. Daniel Long, Dennis Preston, Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 51–70.

Eckert, Penelope 1997, Age as a Sociolinguistic Variable, *Handbook of Sociolinguistics*. Ed. Florian Coulmas, Oxford: Blackwell, 151–167.

Evans, Betsy 2002, Attitudes of Montreal Students towards Varieties of French, *Handbook of Perceptual Dialectology* 2. Ed. Daniel Long, Dennis Preston, Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 71–93.

Garrett, Peter, Angie Williams, Betsy Evans 2005, Accessing Social Meanings: Values of Keywords, Values in Keywords, *Acta Linguistica Hafniensia: International Journal of Linguistics* 37 (1), 37–54.

Geržotaitė, Laura 2012, Pietinės vakarų aukštaičių šiauliškių šnektos: geolingvistinis aspektas ir jo interpretacijos, *Acta Linguistica Lithuanica* LXVII, 156–174.

Geržotaitė, Laura 2016, Jaunųjų šiauliškių ir panevėžiškių tarminė savimonė: ribos mentaliniuose žemėlapiuose, *Acta Linguistica Lithuanica* LXXIV, 121–142.

Geržotaitė, Laura 2016a, Vartotojo veiksnys: subjektyvusis Lenkijos lietuvių šnektų vaizdas mentaliniuose žemėlapiuose, *Lietuvių tarmių kaita XXI a. pradžioje: Lenkijos lietuvių šnektos* (sud. Danguolė, Mikulėnienė, Asta Leskauskaitė, Vilija Ragaišienė, Laura Geržotaitė, Nijolė Birgelienė), Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 321–339.

Geržotaitė, Laura 2018, Šiaulių jaunuolių kalbinė gimtinė mentaliniuose žemėlapiuose, *Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos 5* (sud. Rima Bakšienė, Nadežda Morozova), Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 76–101.

Geržotaitė, Laura, Agnė Čepaitienė 2016, Vilkaviškio jaunuolių kalbinė gimtinė: ribos, taisyklingumo ir patrauklumo vertės, *Verbum* 7, 84–100, prieiga internetu: <http://www.zurnalai.vu.lt/verbum/article/view/10288> (žiūrėta 2019 06 28).

Geržotaitė, Laura, Danguolė Mikulėnienė 2014, Geolektų ir regiolektų formavimasis Lietuvoje: žemėlapis ir komentaras, *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė), Vilnius: Briedis, XIII žemėlapis ir komentaras (sp. įklija).

Geržotaitė, Laura, Violeta Meiliūnaitė 2014, Kitų kalbų vietiniai variantai Lietuvoje: žemėlapis ir komentaras, *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė), Vilnius: Briedis, XIV žemėlapis ir komentaras (sp. įklija).

Gudavičienė, Eglė 2010, Sociolingvistinis Vilniaus miesto portretas, *Miestai ir kalbos* (moksl. red. Meilutė Ramonienė), Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 207–230.

Long, Daniel 1999, Geographical Perception of Japanese Dialect Regions, *Handbook of Perceptual Dialectology* 1. Ed. Dennis Preston, Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 177–198.

Merkytė-Švarcienė, Erika 2016, Tarmių mentalinio žemėlapio (ne)tikslumo veiksniai: tarmės vartojimas vs. nevartojimas, *Respectus Philologicus* 29 (34), 139–154.

Mikulėnienė, Danguolė 2018, Multimodalusis tarmėtyros modelis: vietinės lenkų kalbos variantiškumo Lietuvoje tyrimo galimybės, prieiga internetu: http://www.lenkutarmes.flf.vu.lt/files/mikuleniene_%20tarmetyros_modelis.pdf (žiūrėta 2019 04 05).

Mikulėnienė, Danguolė 2018a, Dėl antrinių dialektų formavimosi ir raidos, *Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos 5* (sud. Rima Bakšienė, Nadežda Morozova), Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 11–25.

Mikulėnienė, Danguolė (sud. ir aut.), Violeta Meiliūnaitė (sud. ir aut.) 2014, XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai), Vilnius: Briedis.

Mikulėnienė, Danguolė, Violeta Meiliūnaitė 2017, Tarmiškumo matmuo Lietuvos etnografinių regionų struktūroje, *Naujos regionų tapatybės konstravimas. Integralumas, sumanumas, konkurencingumas* (sud. Arūnas Augustinaitis, Jolanta Zabarskaitė, Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė et al.), Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 169–195.

Milroy, James 2001, Languages Ideologies and the Consequences of Standardization, *Journal of Sociolinguistics* 5/4, 530–555.

Nevinskaitė, Laima 2010, Klaipėdiečio sociolingvistinis portretas: kalbų mokėjimas ir vartojimas Klaipėdoje, *Miestai ir kalbos* (moksl. red. Meilutė Ramonienė), Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 251–277.

Preston, Dennis 1989, *Perceptual Dialectology: Nonlinguists' Views of Areal Linguistics*, Dordrecht: Foris.

Preston, Dennis 1999, Introduction, *Handbook of Perceptual Dialectology* 1. Ed. Dennis Preston, Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, xxiii–xl.

Preston, Dennis 1999a, A Language Attitude Approach to the Perception of Regional Variety, *Handbook of Perceptual Dialectology* 1. Ed. Dennis Preston, Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 359–373.

Ramonienė, Meilutė 2011, Kalbų vartojimas darbe didžiuosiuose Lietuvos miestuose, *Lietuvių kalba* 5, [1–15], prieiga internetu: <http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviukalba/article/view/40/86> (žiūrėta 2019 07 01).

Rutkovska, Kristina 2014, Lenkų kalbos paplitimas ir vartojimo ypatumai, *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė), Vilnius: Briedis, 216–227.

Vaicekauskienė, Loreta, Ramunė Čičirkaitė 2011, Vilniaus klausimas bendrinės lietuvių kalbos sampratoje: metalingvistinių vilniečių komentarų tyrimas, *Darbai ir dienos* 56, 57–76.

Vaicekauskienė, Loreta 2014, Didmiestis ir sostinė geriausios lietuvių kalbos percepcijose, *Taikomoji kalbotyra* 6, [1–31], prieiga internetu: <https://taikomojikalbotyra.lt/ojs/index.php/taikomoji-kalbotyra/article/view/52> (žiūrėta 2019 07 03).

Vaicekauskienė, Loreta, Erika Sausverde 2013, Lietuvos tarmių rezervatas. Socialiniai ir geografiniai tarmės mobilumo ribojimai tiesioginių tyrimų duomenimis, *Taikomoji kalbotyra* 1, [1 –

27], <https://taikomojikalbotyra.lt/ojs/index.php/taikomoji-kalbotyra/article/view/15> (žiūrėta 2019 07 07).

Vilkienė, Loreta 2010, Daugiakalbystė didžiuosiuose Lietuvos miestuose, *Miestai ir kalbos* (moksl. red. Meilutė Ramonienė), Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 27–68.

Gauta: 2019-08-22

Priimta: 2019-09-15

